

Шаблій Олег Іванович (1935–2023) – корифей вітчизняної науки та освіти у спогадах чернівецьких географів

Валерій РУДЕНКО^{1*} <https://orcid.org/0000-0002-7542-4399>

Василь ДЖАМАН² <https://orcid.org/0000-0002-9188-3325>

Петро СУХИЙ³ <https://orcid.org/0000-0003-2164-182X>

Олександр КОРОЛЬ¹ <https://orcid.org/0000-0002-1114-1090>

НАУКОВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ

¹ Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
кафедра економічної географії та екологічного менеджменту

² кафедра географії України та регіоналістики

³ кафедра геодезії, картографії та управління територіями

⁴ кафедра географії та менеджменту туризму

Correspondence – *v.rudenko@chnu.edu.ua

14 січня 2023 р. відійшов у кращі світи Заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри економічної і соціальної географії географічного факультету, видатний географ, картограф, педагог, громадський діяч Олег Іванович Шаблій...

Географи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича схилиють низько голови у шані перед Великою Людиною – Вчителем і діляться своїми спогадами.

Руденко В.П.

Коли прощаєшся з дорогою і близькою тобі людиною – Вчителем, Науковцем, Освітянином, Товаришем-Наставником, твої душу, серце і мозок переповнюють, з одного боку, – біль, смуток і невимовна гіркота втрати, а з другого боку, – світлі спомини і вдячність Всевишньому та долі, що у свій час вас поєднали на життєвому шляху...

Моя перша особиста зустріч з Олегом Івановичем Шаблієм відбулася у Львові у пам'ятному мені 1981 році, коли кафедра економічної географії Львівського державного університету імені Івана Франка була призначена Радою Сектора географії Морського гідрофізичного інституту АН УРСР провідною організацією по моїй кандидатській дисертації. Олег Іванович був автором проєкту відгуку на дисертацію, що офіційно пізніше був затверджений від ЛНУ ім. Івана Франка. Пригадую, як професійно і глибоко проаналізував Олег Іванович основні результати моєї роботи, звернувши увагу на перспективні напрями подальшого вивчення проблем вартісної оцінки природно-ресурсного потенціалу території Середнього Придністров'я. Це був початок нашої співпраці. А уже в жовтні 1992 р. О.І. Шаблій виступив офіційним опонентом (поряд з А.П. Голіковим та О.М. Паламарчуком) на захисті

2023, 842; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2023.842.112-117>

 Open Access. © 2023 В. РУДЕНКО, В. ДЖАМАН, П. СУХИЙ, О. КОРОЛЬ
опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

моєї дисертації на здобуття вченого ступеня доктора географічних наук на тему «Природно-ресурсний потенціал і методи його економіко-географічного дослідження (на прикладі України)» за спеціальністю 11.00.02 – економічна і соціальна географія, що відбувся в Інституті географії Академії наук України. Основне побажання опонента – здійснювати оцінку природно-ресурсного потенціалу за первинними географічними комплексами природних ресурсів (природно-ресурсними комплексами), побажання, – яке і до цих пір потребує ретельного опрацювання, розробки методологічних і методичних основ реалізації у конкретній практиці ресурсно-оцінних робіт.

Шаблій Олег Іванович (1935–2023)

Наступним етапом нашої співпраці з Олегом Івановичем була моя участь у роботі як члена докторської спеціалізованої вченої ради Д 35.051.08 у Львівському національному університеті імені Івана Франка, що тривала з 1993 до 2003 року. Обговорювали, обмінювались думками, дискутували, приймали спільні ухвали щодо дисертаційних досліджень молодих і уже зрілих науковців-географів. Особливо цікавими та географічно конкретними були обговорення дисертаційних робіт здобувачів, науковим керівником яких був О.І. Шаблій, а мені випадала честь бути офіційним опонентом, як наприклад, у Б.Я. Федуніка, Я.О. Мариняка, О.І. Вісьтак. Як офіційний опонент мав можливість

В. Руденко, В. Джаман, П. Сухий, О. Король.

Шаблій Олег Іванович (1935–2023) – корифей вітчизняної науки та освіти у спогадах чернівецьких географів

висловитися і про докторський доробок О.В. Заставецької – «Соціально-економічний комплекс обласного регіону: теоретико-методологічні основи розвитку і територіальної організації» (Київ : КНУ імені Т.Шевченка, 1998), до підготовки якого мав безпосереднє відношення О.І. Шаблій.

Пригадуються яскраві україноцентричні виступи Олега Івановича під час нашого спільного опонування докторських дисертацій С.М. Шевчука (2017) та Г.В. Машіки (2018).

Пощастило мені також бути рецензентом низки фундаментальних географічних творів О.І. Шаблія, зокрема його Вибраних праць (див. Руденко В.П. Нова книга із серії «Вибраних праць» Олега Шаблія. Укр. геогр. журнал. 2020, 3(111). 64-65). А ще обопільна активна участь у численних наукових географічних з'їздах, конгресах, конференціях...

Світлі спомини про Ваші географічні дороговкази, про Вашу науку, Ваше наставництво, Вашу доброзичливість та підтримку, наш дорогий Вчителю, Олеже Івановичу, ніколи не згаснуть у наших серцях та слугуватимуть подальшому розвитку науки, освіти і виховання молодого покоління в Українській державі.

Джаман В.О.

Творчий шлях науковця Олега Івановича Шаблія – це яскравий взірець відданості ідеалам науки, критичного мислення, патріотизму та невтомності у пошуку. Разом із величезною зайнятістю науковця, Олег Іванович любив свій край та поважав краян, відвідував свою малу Батьківщину – рідне село Курівці на Поділлі (донедавна Зборівського району, тепер – Тернопільської міської громади Тернопільської області).

На величезну увагу заслуговує його краєзнавчо-наукова праця «Село на золотому Поділлі: земля і люди. – Львів: Аверс, 2011. – 712 с.», яку він присвятив «краянам – нині сущим і пращурам, і нащадкам». До написання цієї книги Олег Іванович взявся у зрілому віці, коли мав «моральне право і відповідні знання, щоб приступити до цієї, здавалось би, нескладної праці» [цитата О. Шаблія, с. 6]. Насправді – ця, на перший погляд, за назвою краєзнавча праця, переросла у серйозне монографічне дослідження. Ретельно ознайомившись з книгою, я мав можливість щиро поспілкуватися з Олегом Івановичем, обмінятися думками щодо проблем розвитку подільських сіл в Україні.

Отже, історико-географічне дослідження присвячене типовому для Поділля селу Курівці, яких багато. Вони розташовані на схилах подільських пагорбів у долинах невеликих річок та їхніх допливів «як пташині гнізда на деревах». Водночас, кожне село є особливим, своєрідним, славним насамперед своїми людьми – відомими і невідомими. Кожне село (велике чи мале) – це місце людського буття і духу, людського щастя і смутку, має власну історію і географію. Усі вони відрізняються якимсь своїм незбагненим духом зі своїми традиціями й історичною пам'яттю, звичаями і настроями, піснями і говірками та іншими шедеврами народної творчості.

Книга про рідне село включає сім тематичних розділів. Розглянуто походження та історію розвитку Курівців; висвітлено природні умови і ресурси села та околиць; визначено головні тенденції демографічного, соціального та економічного розвитку людності. Охарактеризовано релігію, освіту та культуру населення села; життя і діяльність найвідоміших вихідців із села Курівці. Подані спогади та розповіді односельців.

Книга корисна для учителів історії та географії, краєзнавців, студентів, учнів, фактично для усіх, хто цікавиться рідним краєм.

Монографія виділяється значною доказовою документальною базою, картами, схемами, графіками, фотографіями. Для отримання об'єктивних матеріалів про село Олег Іванович вивчав документи у Київському, Львівському, Тернопільському та Зборівському архівах; бібліотеках України, Польщі, Німеччини, США, Канади; спілкувався із вченими, учителями, мешканцями села тощо. Частина документів представлена в роботі.

В. Руденко, В. Джаман, П. Сухий, О. Король.

Шаблій Олег Іванович (1935–2023) – корифей вітчизняної науки та освіти у спогадах чернівецьких географів

Олег Іванович шанобливо, з любов'ю ставився до своїх односельчан. У роботі описано і згадано про 1012 персоналій, які виділені в іменному покажчику. У четвертому розділі монографії розкрито особливості природного руху і структуру людності села. Зокрема, чинники кількісного збільшення населення у минулому і зменшення у ХХ столітті (велика роль світових воєн); народжуваність і смертність, віково-статеву структуру, національний і соціальний склад, міграції. Окремі параграфи присвячені говіркам села, обрядовості, дитячим забавам і забавкам. Шостий розділ присвячений найвідомішим вихідцям з села: визначному артисту, політикам, членам Проводу Українських націоналістів, ученим, учителям, лікарям, господарникам, управлінцям та іншим. Окремим розділом подано розповіді і спогади мешканців села.

У «Додатках» наведено назви пісень, коломийки, співомовки, а також приповідки, які побутували в селі. Наведено польську та німецьку лексику, яку вживали у розмові мешканці Курівців.

Про велику любов до рідного краю засвідчують слова шанованого Олега Івановича: «Село для мене, міського мешканця – це також справжня симфонія запахів. Землі, що парує навесні, ніжнозеленої травинки і бруньок на вишні, скошеного сіна і свіжого молока чи навіть стайні, де форкочуть коні, і хліва, у якому мирно пережовують пахуче сіно корови і телята» [цитата О. Шаблія, с. 7].

Нам, співавторам цього допису, які є вихідцями кожен зі свого мальовничого і рідного села приємно усвідомлювати слова Товариша-Наставника Олега Івановича: «З тих перших кроків і дотепер завжди бачив себе як частинку своєї малої Батьківщини та невід'ємний складник українського соціуму – передовсім громади рідного села (і навіть навколишніх поселень, де жили і трудилися близькі мені та далекі родичі – це напевно позивні крові!), також рідної Галичини – оригінального регіону на всеукраїнському і навіть міжнародному тлі. Та й всієї України. При тому з віком, навіть при зростанні обшарів пізнаного світу, і в душі, і на далекому горизонті, і за небокраєм потужним маяком світилася рідна оселя – як храм духу і буття, з яким вивіряв свій шлях, свої помисли і задуми. Це як сам храм, так і дорога до нього» [цитата О. Шаблія, с. 675].

Сухий П.О.

Наше знайомство із професором Шаблієм Олегом Івановичем відбулося у 1995 році на географічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка під час робочої зустрічі делегації кафедри географії України та картографії у складі проф. Я.І. Жупанського, асистентів В.П. Круля та П.О. Сухого. Метою зустрічі було проведення наукових консультацій та обмін досвідом з питань етногеографії, географічного краєзнавства, створення краєзнавчо-географічних атласів та застосування математичних методів в сучасних географічних дослідженнях. Зазначене коло питань було серцевиною наукових досліджень новоствореної у 1991 році кафедри географії України та картографії.

Безпосередньо краєзнавчі дослідження та етногеографія поселень були одними із нових наукових напрямків наукових досліджень започаткованих на географічному факультеті Чернівецького державного університету асистентом Володимиром Крулем. Його напрацювання в цій царині поступово вилились у написання кандидатської дисертації «Краєзнавче дослідження географічних процесів заселення Галичини», а професори Шаблій О.І. та Заставний Ф.Д. були засновниками сучасної (Львівської) школи краєзнавства. Саме під час цієї зустрічі досить детально обговорювались зміст та структура дисертаційного дослідження В.П. Крулем. Професором О.І. Шаблієм було дано пораду виокремити в дисертації одну із складових частин «соціальне краєзнавство», що і було зроблено.

Після завершення написання роботи Олег Іванович погодився бути опонентом кандидатської дисертації, яка успішно захищена у спеціалізованій вченій раді Львівського державного університету імені Івана Франка у 1996 році.

У подальшому плідна співпраця та наукові дискусії доцента В.П. Круля призвели до того, що Олег Іванович був рецензентом його монографії «Ретроспективна географія поселень Західної України» (2004), а у 2006 офіційним опонентом докторської дисертації «Ретроспективні аналіз поселень Західної України».

Незадовільне забезпечення, а попросту відсутність картографічного забезпечення шкільного курсу «Географія рідного краю» вимагало негайного створення регіональних навчально-краєзнавчих атласів. Це було одним із питань, що розглядалось проф. Я.І. Жупанським та О.І. Шаблієм під час проведення круглого столу. Було обговорено питання створення та уніфікації змісту атласів такого типу. Як результат у 2000 році з друку практично одночасно вийшли два атласи «Навчально-краєзнавчий атлас Чернівецької області» та «Географічний атлас Львівської області» де головними редакторами були шановані професори.

Пригадую які професійні та змістовні консультації надавав мені проф. Шаблій О.І. під час написання моєї кандидатської дисертації «Спеціалізація сільськогосподарського виробництва в умовах переходу до ринку...» (1999) на захисті якої він був призначений офіційним опонентом та підготував ґрунтований відгук із окремими зауваженнями та пропозиціями для подальших перспектив наукових досліджень.

Принагідно зазначу, що окремі положення фундаментальної праці О.І. Шаблія «Математичні методи в соціально-економічній географії» (1993) були покладені в основу написання параграфу «Економіко-математичні моделі прогнозування оптимальної структури в агропродовольчих комплексах» моєї дисертації на здобуття наукового ступеня доктора географічних наук «формування та розвиток агропродовольчого комплексу Західно-Українського регіону (суспільно-географічний аналіз)» (2009) на захисті якої Олег Іванович був офіційним опонентом.

Олег Іванович Шаблій автор понад 500 наукових та науково-популярних праць. Під його науковим керівництвом захищено декілька десятків докторських та кандидатських дисертацій із загальних проблем суспільної географії, територіальної організації суспільства, дослідження міжгалузевих комплексів. До кола наукових інтересів професора Шаблія О.І. входили питання районування території України та її окремих регіонів, етногеографії, політична, сакральна та медична географія, історія географії та картографічне моделювання територіальних систем розселення і господарства.

Широке коло наукових інтересів дозволило проф. Шаблію О.І. виступати офіційним опонентом на захисті кандидатських дисертацій на засіданнях спеціалізованої вченої ради К 76.051.04 у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича у здобувачів наукового ступеня.

Король О.Д.

Особисто познайомився з Олегом Івановичем Шаблієм у 2020 р., коли захищав свою докторську дисертацію у спеціалізованій вченій раді Львівського університету ім. І. Франка. Моя робота дещо вирізнялася серед традиційних географічних досліджень тим, що була побудована на парадигмі поведінкової географії та у ній активно використовувалися методи математичної статистики. Саме тому ми з науковим керівником Крулем В.П. звернулися до спеціалізованої вченої ради, яку очолював Шаблій О.І., і не помилилися, адже він високо оцінив мою роботу.

Ще до особистого знайомства я знав Олега Івановича як корифея української суспільної географії, який, не дивлячись на свій поважний вік, мав сучасні погляди на географічну науку.

В. Руденко, В. Джаман, П. Сухий, О. Король.

Шаблій Олег Іванович (1935–2023) – корифей вітчизняної науки та освіти у спогадах чернівецьких географів

Вони виходили далеко за її межі. Талановита людина – талановита в усьому. Саме таким був Олег Іванович і всі свої таланти він присвятив тому, щоби на міждисциплінарних засадах збагатити українську суспільну географію, підвищити її статус серед інших наук, зробити сучасною, постмодерністською.

Десь у кінці 60-х років ХХ ст. Олег Іванович ініціює активне впровадження у навчальний і науковий процес математичних методів і моделей, пише і видає перший в Україні підручник українською мовою, який перевидається у 1994 р. під назвою «Математичні методи в соціально-економічній географії». У першій декаді ХХІ ст. вчений звертається до філософських аспектів суспільної географії. Під його керівництвом пишеться та захищається докторська дисертація на тему «Суспільно-географічні основи теоретичних та прикладних геософічних досліджень в Україні» (Кисельов Ю.О., 2013 р.). Роком пізніше Олег Іванович звертається до геопоетики. Всі ці дослідження були пронизані любов'ю до України, до творів Т.Г. Шевченка, до «садку вишневого коло хати», в якій він вбачав геопросторовий осередок локалізації головної цінності українства – родини, що є водночас також ідеєю людино-центризму.

Гуманістичні цінності та ідеї мали для Олега Івановича не лише науковий характер. Він захоплювався музикою, писав картини. Особливо любляв учений-художник зображати краєвиди з історичними та культовими пам'ятками. Про свої художні уподобання він видав книгу «У пошуках краси: тривоги і розради» (2015 р.).

Олег Іванович любив географію і вона віддячила йому тим же. Він завжди був усміхненим і виглядав щасливим, адже, як гармонійна особистість і справжній географ, він бачив світ в усьому його розмаїтті та красі.

V. Rudenko, V. Dzhaman, P. Sukhyi, O. Korol
Oleg Ivanovych Shabliy (1935–2023) –
a luminary in the realm of national science and education
as remembered by the geographers of Chernivtsi

Annotation: On January 14, 2023, the Honored Professor of Ivan Franko Lviv National University, Distinguished Figure in Science and Technology of Ukraine, Professor of the Department of Economic and Social Geography of the Faculty of Geography, outstanding geographer, cartographer, educator, and public figure, Oleg Ivanovych Shabliy, passed away...

Geographers from Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University bow their heads in reverence to the Great Man - the Teacher - and share their memories.